

JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS MOKINIŲ AUKŠTESNIŲJŲ GEBĖJIMŲ MOKYMO SI MOTYVACIJOS SITUACIJOS ANALIZĖ

Dalia Klumbienė, Aniuta Varneckienė, Jūratė Klizaitė, Aurelija Valaitienė

Klaipėdos valstybinė kolegija

DOI: <https://doi.org/10.52320/svv.v1iVIII.286>

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjama jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių aukštesniųjų gebėjimų mokymosi motyvacijos situacija. Siekiant išsiaiškinti mokinių mokymosi motyvaciją, jos veiksnius, atlikta nemažai tyrimų, tačiau ši problema aktuali ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus aukštesniųjų gebėjimų mokiniams. Tyrimo tikslas – atskleisti jaunesniojo mokyklinio amžiaus aukštesniųjų gebėjimų mokinių mokymosi motyvacijos veiksnius ugdymo veikėjų – trečiųjų – ketvirtųjų klasių mokinių požiūriu. Atliktas tyrimas parodė, jog jaunesniame mokykliniame amžiuje mokymosi motyvacija priklauso nuo plataus spektro veiksnių – vidinių ir išorinių, lemia vidiniai ir išoriniai siekiai. Tyrimas atskleidė, jog jaunesniojo mokyklinio amžiaus trečiųjų – ketvirtųjų klasių aukštesniųjų gebėjimų mokiniams labiausiai nesiseka pasaulio pažinimo, lietuvių kalbos bei matematikos pamokos. Pagrindinės priežastys – sunkios užduotys, sudėtinga įsiminti informaciją, nuovargis, retas mokinių drąsinimas, stokojama pagyrimų, tačiau mokymosi sėkmės veiksniais išskiria suprantamas užduotis, mokytojo gebėjimą paaiškinti, jog „nieko tokio,“ kad prastas įvertinimas, tinkamas poilsis pertraukų metu, laisvalaikio svarba. Mokymosi motyvacijos veiksniai – kūrybiškos, įdomios užduotys, tėvų palaikymas, tikėtina gera ateitis, apdovanojimai už gerą mokymąsi, noras būti geriausiu. Mokiniai mėgsta daryti tai, ko dar nėra atlikę ugdymo procese, atsiranda susidomėjimas mokomuoju dalyku, kai pamokoje jie sukuria kažką naujo ar keičiasi užduoties pobūdis.

Pagrindiniai žodžiai: jaunesnysis mokyklinis amžius, aukštesnieji gebėjimai, mokymosi motyvacija.

Įvadas

Temos aktualumas. Mokymosi motyvacijos problema yra aktuali teorijos ir praktikos aspektais, nes sudaro prielaidas labiau optimizuoti ugdymo procesą, t. y. atsižvelgti į mokinių poreikius, interesus, skirtingas, kurie leidžia skirtingais būdais pasiekti geriausius ugdymosi rezultatus.

Į mokyklą ateina mokiniai su skirtinga gyvenimo patirtimi, augę dvikalbėje aplinkoje, nepilnoje šeimoje, psichosocialinio nepritekliaus sąlygomis, praradę mokymo(si) motyvaciją (Barkauskaitė, Sinkevičienė, 2012). Pastaruoju metu nemažai pedagoginėje – psichologinėje literatūroje skirta bendriausiems mokymosi motyvacijos aspektams, jos veiksniams, kurie lemia mokinių sėkmę ar nesėkmę ugdymo procese. Barkauskaitė, Motiejūnienė (2012) akcentuoja, jog motyvacija – procesas, skatinantis žmogų elgtis taip, kad būtų pasiekti jam svarbūs tikslai arba patenkinti jo poreikiai. Neigiamą įtaką mokymosi motyvacijai, Jovaišos (2001) teigimu, turi poreikių tenkinimo monotoniškumas, t. y. mokinių poreikiai dažniausiai yra tenkinami vienodai, užsiimama ta pačia veikla, pasak Čiuladienės (2012) gabiems vaikams stokojama kūrybinių, individualių, sudėtingesnių/papildomų užduočių, o tai iš mokytojo reikalauja gebėjimo diferencijuoti mokymo procesą. Woolfolk (2001) teigimu, „mokymosi motyvacija yra pagrįsta vidine motyvacija, išorine motyvacija, pasiekimų motyvacija, orientacija į tikslą bei mokinių įsitraukimo lygiu į mokymosi procesą“ (cit. Targamadžė, Rakauskienė, 2011, p.51). Jensen (1999) teigimu, yra įrodyta, kad žmogaus smegenims patinka mokytis, o mokinio atėjimas į mokyklą rodo, kad jis jau yra save nuteikęs mokslui. Tačiau konkrečiu momentu jis gali ir nenorėti tai daryti (cit. Barkauskaitė, Motiejūnienė, p.38). Pasigendama darbų, kuriuose būtų rašoma apie jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių aukštesniųjų gebėjimų mokymosi motyvaciją, jos veiksnius. Pastangos apibrėžti mąstymo gebėjimus ugdymo procese atskleidžia sampratų įvairovę. Mąstymo sąvoka yra plati, apimanti įvairius mokinio gebėjimus, veiklas, vertybes: kritiškumą, kūrybingumą, aiškumą, logiškumą, sąvokų tikslinimą, argumentavimą, išvadų ir sprendimų darymą, konceptualumą, nuoseklumą, refleksiją, alternatyvų svarstymą, patirties integravimą, problemų sprendimą (Švietimo problemos analizė, 2013). Intensyveja mokslinės diskusijos apie išskirtinių gebėjimų mokinių edukacinį procesą. Pastaraisiais metais dažniausiai vartojama sąvoka „didelį mokymosi potencialą turintys mokiniai“ (Girdzijauskienė, Gintilienė, Butkienė, Nasvytienė, Dragūnevičius, 2018), t. y. „talentingi mokslui mokiniai, kurie turi išskirtinių akademinį pasiekimų; gabūs mokiniai, kurių intelektinių gebėjimų lygis yra labai aukštas; gabūs ir talentingi mokiniai, kurie turi labai aukštą intelektinių gebėjimų lygį ir pralenkia bendraamžius savo pasiekimais“ (p. 6). Jam reikalingas atitinkamas (intelektu) darbas,

kognityviniai iššūkiai, kad galėtų atsiskleisti potencialios galimybės, būtų pasiekta savirealizacija. Galima teigti, jog tai labai įvairūs mokiniai. Bet ar visada jie nori mokytis? Ar yra motyvuoti? Pasak Narkevičienės (2007) „gabumų sąvoka siejama ne vien su intelektu, bet ir su motyvacija, kūrybiškumu, darbingumu ir pan.“ (p.23). Brandišauskienė (2011) nurodo, kad gabumai laikomi psichologiniu tiesiogiai neišmatuojamu konstruktu. Gabus vaikas pasižymi tam tikromis savybėmis: motyvacija, interesais, komunikaciniais įgūdžiais, problemų sprendimo gebėjimais, atmintimi, samprotavimu, įžvalga, kūrybiškumu, tyrinėjimais ir klausimais, humoru (cit. Čiuladienė, 2012, p. 135).

Apibendrintai galima teigti, jog šių mokinių individualių skirtumų diapazonas gali būti labai platus, mokymosi rezultatai ne visada priklauso nuo mokinio gebėjimų, bet ir nuo mokymosi motyvacijos, kuri mokiniams augant, gali silpnėti, kai netenkinami jų poreikiai, mokymo procese stokojama užduočių įvairovės, pastiprinimo, tam kad galėtų įsitraukti į veiklas ir pasiektų numatytus tikslus. *Kelti probleminiai klausimai:*

1. *Kokie yra jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių mokymosi motyvacijos veiksniai?*
2. *Kokie išskyla sunkumai ir ko reikia, kad jaunesniojo mokyklinio amžiaus aukštesniųjų gebėjimų mokiniai pamokose patirtų sėkmę?*

Tyrimo objektas – jaunesniojo mokyklinio amžiaus aukštesniųjų gebėjimų mokinių mokymosi motyvacijos veiksniai.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti jaunesniojo mokyklinio amžiaus aukštesniųjų gebėjimų mokinių mokymosi motyvacijos veiksnius.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių mokymosi motyvacijos veiksnius.
2. Išsiaiškinti jaunesniojo mokyklinio amžiaus trečiųjų – ketvirtųjų klasių aukštesniųjų gebėjimų mokinių mokymosi nesėkmių priežastis bei sėkmės veiksnius.
3. Nustatyti jaunesniojo mokyklinio amžiaus trečiųjų – ketvirtųjų klasių aukštesniųjų gebėjimų mokinių mokymosi motyvacijos veiksnius.

Tyrimo metodai: 1) kritinė mokslinės literatūros analizė, 2) apklausa raštu. Siekiant išsiaiškinti, kurie trečiųjų- ketvirtųjų klasių mokiniai yra aukštesniųjų gebėjimų, pirmiausia apklausoje dalyvavo trečiųjų – ketvirtųjų pradinė klasių mokytojai, kurie pateikė tikslius duomenis apie mokinių aukštesnius gebėjimus.

Tyrimo etapai: 1) kritinė mokslinės literatūros analizė. Atrinkti mokslinės literatūros leidiniai, straipsniai, kurie buvo nagrinėjami išskiriant mokymosi motyvacijos veiksnius, iš kurių kiekvienas susijęs su jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių amžiaus tarpsniu bei jų aktualumas aukštesniųjų gebėjimų mokiniams. Nuosekli literatūros paieška buvo atlikta EBSCOhost duomenų bazėje. Raktiniai žodžiai – mokymosi motyvacija, veiksniai, aukštesnieji gebėjimai, jaunesnysis mokyklinis amžius; 2) tyrimo instrumento sudarymas; 3) apklausa raštu; 4) gautų duomenų analizavimas.

Tyrimo etika. Atliekant tyrimą, vadovautasi etikos principais: pasitikėjimo (respondentams yra užtikrinama, kad tyrėjas yra patikimas); teisė gauti visą informaciją (respondentams suteikiama informacija apie atliekamo tyrimo tikslą ir užtikrinama, kad gauta informacija bus naudojama tik šiam tyrimui); teisingumo principas (užtikrinamas konfidencialumas). Visi tyrimo dalyviai buvo informuoti apie tyrimo tikslą. Tyrimo rezultatai nėra reprezentatyvūs, bet padeda pastebėti aktualias tendencijas mokymosi motyvacijos, jos veiksnių klausimu.

1. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių aukštesniųjų gebėjimų mokymosi motyvacijos veiksnių teorinės įžvalgos

Šiuo metu susiduriama su ugdymo tikrove – mokinių mokymosi motyvacija, kuri priklauso nuo plataus spektro veiksnių. Mokslinių darbų apžvalga rodo, kad daug dėmesio skiriama motyvacijos teorijoms bei jos veiksniams. Atlikta mokslinių (Augienė, 2001; Jovaiša, 2001, Indrašienė, Suboč, 2010; Jegelavičienė, Merfeldaitė, Railienė, 2016; Strakšytė, 2008; Navickas, Vaičiulienė, 2011; Targamadzė, Rakauskienė, 2007; Nalevska, Kuzmanovska, 2020; Cibik, 2014 ir kt.) darbų analizė atskleidė, jog sėkmingą mokinio dalyvavimą ugdymo procese lemia mokymosi motyvacija, kuri neretai siejama su mokinių įsitraukimu į veiklas, leidžia paaiškinti sudėtingos veiklos sėkmę ar nesėkmę, atskleidžia mokinių požiūrį į atliekamas veiklas, pasiekiami geri mokymosi rezultatai. Svarbūs išoriniai ir vidiniai

veiksniai, jų svarba skatinant mokinių mokymosi motyvaciją. Mokymosi motyvacija savaime neatsiranda, ją reikia paskatinti, t.y. sužadinti laisvą mokinių išsiskyrimą apie vidines ir išorines savo veiklos bei elgesio priežastis (Jovaiša, 2007).

Jaunesnysis mokyklinis amžius – tai laikotarpis, kai mokymasis tampa pagrindine vaiko veikla. Tai palyginti neilgas laiko tarpas, bet būtent šiuo laikotarpiu vaiko gyvenime vyksta pokyčiai: pradedama lankyti mokyklą, kinta socialinis vaiko statusas, keičiasi mąstymas, intensyviai formuojasi įvairūs gebėjimai (Girdzijauskienė, Gudynas, Jakavonytė, Jevsikova, 2010). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniai daug laiko praleidžia mokykloje, todėl pasak Navicko, Vaičiulienės (2011), vienas iš pagrindinių šio amžiaus tarpsnio uždavinių – baziųjų ir reikalingų gyvenimui įgūdžių įgijimas, kurie svarbūs visuomenėje. Jaunesniame mokykliniame amžiuje svarbų vaidmenį atlieka motyvacija, kuri mokinį gali paskatinti aktyviai dalyvauti ugdymo procese. Navicko, Vaičiulienės (2011) teigimu didžiąją dalį mokinių mokymosi sėkmingumo lemia mokinių mokymosi motyvacija. Būtent motyvacija (Mayers, 2000) teikia energijos bei nukreipia tam tikra linkme (cit. Indrašienė, Suboč, 2010, p.108). Tyrimu nustatyta, kad tėvų požiūriu, mokinių mokymosi motyvacija silpnėja dėl ugdymo turinio ir ugdymo proceso: mokymosi krūvio apimties, mokymosi proceso organizavimo. Ne mažiau reikšmingas mokymosi motyvacijos silpnėjimo veiksnys – pats mokinys: jo gebėjimai ir mokyklos lankomumas (Jegelavičienė, Merfeldaitė, Railienė, 2016). Strakšytė (2008) akcentavo moksleivių supančios aplinkos veiksnius: šeimos aplinką, ugdomąją aplinką, bendraamžių įtaką.

Daugelis autorių konstatavo, kad mokymosi motyvacija yra vienas pačių svarbiausių mokymosi sėkmės ir su tuo susijusių darinių komponentas. Augienė (2001) teigia, jog norint susikurti sėkmės situacijas motyvacijai ugdyti, svarbu taikyti šiuos būdus: pagyrimą, skatinti pasitikėjimą savo jėgomis, kelti mokinio autoritetą klasės bendruomenėje, parodyti pasitikėjimą, padrašinti, teikti pagalbą atliekant užduotis, skirti kūrybines užduotis, individualizuoti mokymą žinių spragų pašalinimui, papildomai padirbėti, organizuoti grupinį darbą, mokytis kelti tikslus, atsakyti neigiamų vertinimų, sudaryti galimybes pasirinkti užduotį ir atlikimo trukmę, skirti papildomos veiklos, padėkas, apdovanojimus, rungtyniavimą. Tyrimais (Moon, 2006) nustatyta, kad gerai besimokantiems būdinga stipri vidinė motyvacija, kuri priverčia sąmoningai mokytis, siekti profesionalių žinių (cit. Indrašienė, Suboč, 2010, p. 108). Gerai besimokantys mokiniai domisi visomis disciplinomis, turi išreikštą sėkmės motyvaciją ir pažymi, kad mokykloje jiems patinka, nes užduodama namų darbų, įdomios pamokos, daug sužinoma naujo. Tokie mokiniai stengiasi lenktyniauti (Girdzijauskienė, Gudynas, Jakavonytė, Jevsikova, 2010). Mokymosi motyvacija priklauso nuo plataus spektro veiksnių – tai ir „vidinis“ interesas, ir baimė būti nubastam. Walker (1997) išskiria keletą pagrindinių vidinių ir išorinių veiksnių. Mokinių motyvacija stiprėja, jeigu mokydami jie patenkina savo svarbiausius poreikius – sėkmės (pvz.: pasiekia užsibrėžtų tikslų; pripažinimo (pvz.: draugiški santykiai su klasės draugais ir mokytoju); vadovavimo (pvz.: tampa klasės lyderiu). Mokymosi kokybė ir greitis taip pat priklauso nuo to, ar mokinys domisi mokomuoju dalyku (pvz.: jaučia malonumą skaičiuoti, tyrinėti, meistrauti ar skaityti). Mokymąsi lemia ir vidiniai mokinio siekiai (cit. Barkauskaitė, Motiejūnienė, 2012, p.38). Apibendrinant galima teigti, jog mokymosi motyvaciją sudaro platus spektras vidinių ir išorinių paskatų ir vaidina svarbų vaidmenį mokantis jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniams aukštesnių gebėjimų.

2. Tyrimo metodologija

Tyrimas vyko 2023 metų gegužės mėnesį. Anketos mokytojams buvo išdalintos ir po savaitės gražintos. Anketa mokiniams buvo patalpinta elektroninėje erdvėje – www.manoapklausa.lt. 2023-05-22 vyko pilotinis tyrimas X progimnazijoje, kompiuterinėje klasėje. Po šio tyrimo anketa mokiniams buvo pakoreguota. Vėliau vyko pagrindinis tyrimas. Vieta – X Klaipėdos progimnazijoje, kompiuterinėje klasėje, kad kiekvienas mokinys turėtų kompiuterį. Mokiniai į tyrimui skirtą vietą buvo kviečiami pagal iš anksto mokytojų gautą informaciją. Jiems buvo paaiškinta, kad turi prisijungti prie mokyklos svetainės, susirasti tyrimo nuorodą ir atsakyti į pateiktus anketos klausimus. Autoriai, norėdami kiek įmanoma visapusiškiau atskleisti tiriamą objektą, taikė kiekybinį tyrimą. Buvo pasirinkta apklausa raštu. Siekiant išsiaiškinti, kurie trečiųjų – ketvirtųjų klasių mokiniai yra aukštesniųjų gebėjimų, pirmiausia buvo apklausti pradinė klasių mokytojai. Anketa mokytojams sudarė šie klausimų blokai: 1) klausimai apie klasę; 2) klausimai apie mokinių mokymąsi. Tokiu būdu buvo gauta konkreti

informacija apie tiriamuosius. Apklausoje raštu dalyvavo tik tie mokytojų nurodyti mokiniai, kurių tėvai pasirašė sutikimus dėl jų vaiko dalyvavimo tyrime. Siekiant išanalizuoti jaunesniojo mokyklinio amžiaus trečiųjų – ketvirtųjų klasių aukštesniųjų gebėjimų mokinių mokymosi motyvacijos veiksnius, buvo sudaryta anketa mokiniams. Minėtą anketą sudarė šie klausimų blokai: 1) demografiniai klausimai, 2) klausimai apie pamokas, kuriose nesiseka, kokios priežastys lemia nesėkmes; 3) klausimai apie pamokų efektyvumą; 4) klausimas apie mokinių savęs vertinimą. Tyrimo metu gauti duomenys buvo apdorojami naudojant SPSS ir Microsoft Excel programas. Tarp klasės ir nuomonės apie save – gerai ar blogai besimokantis – yra statistiškai reikšmingas skirtumas ($p=0,014$, $U=360,000$). Trečiųjų klasių mokiniai save vertina geriau, įvardija save kaip geriau besimokantį mokinį nei ketvirtųjų klasių mokiniai. Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, kad ketvirtoje klasėje krenta mokinių pasitikėjimas savimi, todėl būtina šių klasių mokinius daugiau drąsinti, palaikyti, pagirti. Nepasitikėjimas turi reikšmės mokinio savęs vertinimui, jam atrodo visos užduotys sudėtingos, jis nesieks naujovių, mažės pastangos įveikti kliūtis.

1 lentelė. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus trečiųjų – ketvirtųjų klasių aukštesniųjų gebėjimų mokinių demografinė charakteristika

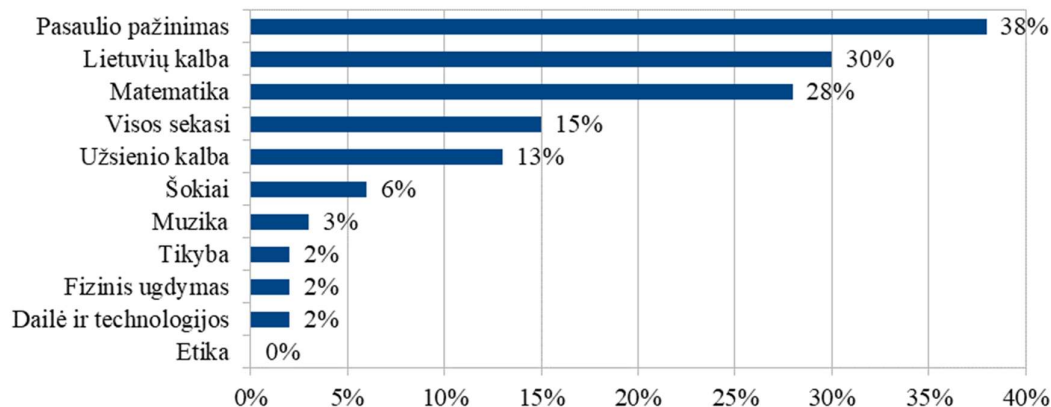
Tiriamųjų pasiskirstymas		Skaičius	Procentai
Pagal lytį	Mergaitės	35	52
	Berniukai	32	48
Iš viso:		67	
Vidutinis tiriamųjų amžius		9,7 m.	

Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2023

3. Pagrindiniai tyrimo rezultatai ir jų analizė

Aukštesniųjų gebėjimų mokinių pasiekimai yra pakankamai plačiai diskutuojamų temų. Tam tikros šių vaikų ugdymo problemos bei iššūkiai yra susiję su jų mokymosi pasiekimais, motyvacija. „Motyvacija yra pagrindinė priemonė norint pasiekti gerų mokslo rezultatų bei gerinti mokinių pažangumą ir galutinis mokymo proceso rezultatas“ (Indrašienė, Suboč, 2010, p. 108). Mokytojai, norėdami sėkmingai optimizuoti mokymosi procesą, turi išmanyti arba nustatyti, ko mokinys tikisi iš mokytojų.

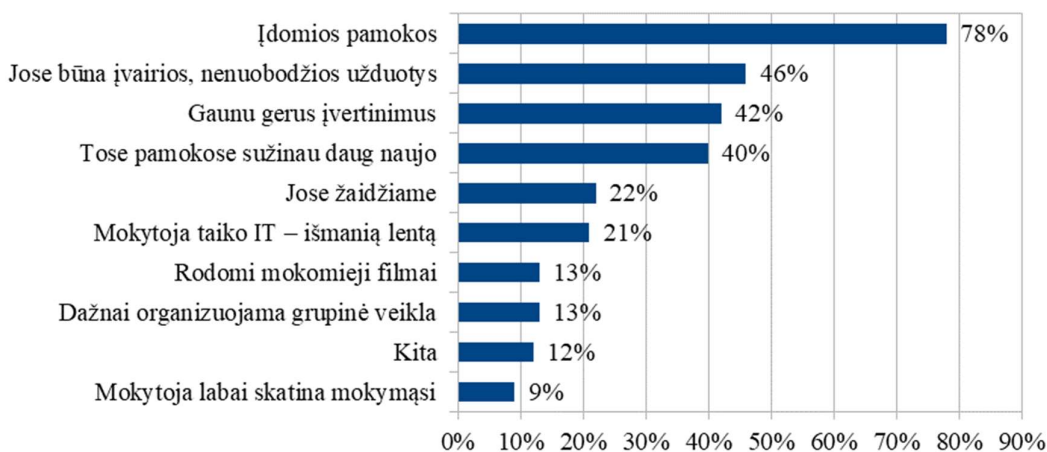
Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokia pamoka ar pamokos aukštesniųjų gebėjimų trečiųjų – ketvirtųjų klasių mokiniams labiausiai nesiseka (respondentai galėjo rinktis kelis variantus)? (1 pav.). Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugiau nei ketvirtadalis (38 proc.) mokinių pažymėjo, jog labiausiai nesiseka pasaulio pažinimo (38 proc.), lietuvių kalbos (30 proc.) bei matematikos (28 proc.) pamokos. Gauti tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, jog tai gali būti susiję su mokymo turiniu, kuris nutolęs nuo vaiko gyvenimo interesų ir problemų, menkas metodinis pedagoginis mokytojų meistriškumas: nemokėjimas paskirstyti ugdymo turinio, dirbti su skirtingų gebėjimų mokiniais, polinkiais, netinkamas pamokos organizavimas, mokomojo dalyko perteikimo pobūdis, netinkama pedagogų ir moksleivių sąveika. Mokinių motyvacijai svarbus įsitraukimas į mokymo(si) veiklas, nes kuo didesnė motyvacija, tuo stipriau mokinys įsitraukia į mokymo(si) veiklas (Strečkienė, Bukšnytė – Marmienė, 2021). Mokymosi motyvacija savaime neatsiranda, ją reikia sužadinti, todėl svarbi mokytojo veikla.

1 pav. Pamokos, kurios jaunesniojo mokyklinio amžiaus trečiųjų – ketvirtųjų klasių aukštesniųjų gebėjimų mokiniams, nesiseka

Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2023

Šiuo tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokie jaunesniojo mokyklinio amžiaus trečiųjų – ketvirtųjų klasių aukštesniųjų gebėjimų mokinių susidomėjimo pamokomis motyvai? (respondentai galėjo rinktis kelis variantus) (2 pav.).

2 pav. Pagrindiniai motyvai, kurie lemia jaunesniojo mokyklinio amžiaus trečiųjų – ketvirtųjų klasių mokinių susidomėjimą pamokomis

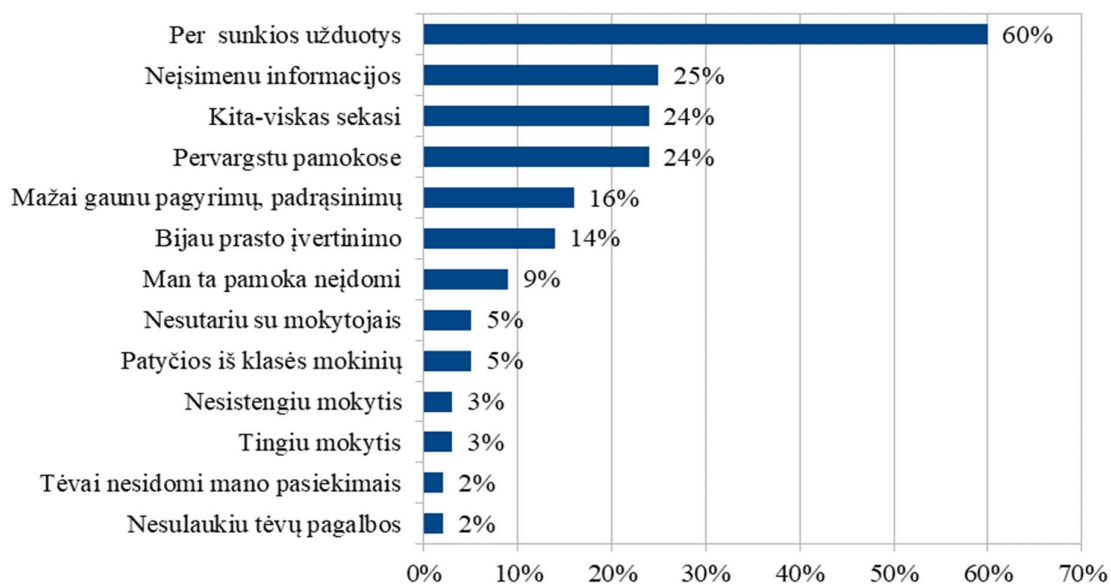
Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2023

Apklausa raštu atskleidė (2 pav.), jog pagrindinis motyvas, lemiantis aukštesniųjų gebėjimų mokinių susidomėjimą pamokomis yra įdomios pamokos (78 proc.). Beveik pusė tyrime dalyvavusių mokinių akcentavo įvairias, nenuobodžias pamokas (46 proc.), gerų įvertinimų gavimą (42 proc.), naujo sužinojimą pamokose (40 proc.). Ketvirtadalis akcentavo žaidimų naudojimą (22 proc.) ir informacinių technologijų taikymą pamokose (21 proc.). Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, jog vienu iš svarbiausių motyvų išlieka įdomios pamokos, nenuobodžios užduotys, geri įvertinimai. Svarbi mokytojo veikla, kurioje būtų taikomi patrauklūs ir malonūs mokymo(si) metodai ir būdai, motyvuotų mokinius. Ne visi jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokiniai vienodai supranta mokymosi motyvus. Pagrindinis daugiau nei pusės mokinių mokymosi motyvas yra pagyrimo siekimas. Kohlberg teigimu, 70 proc. septynmečių vaikų orientuoja savo elgesį į paskatinimą ir nuobaudas „čia ir dabar“. Tai padeda išlaikyti dėmesį ilgą laiką, susitelkti į užduotis (Girdzijauskienė, Gudynas, Jakavonytė, Jevsikova, 2010).

12 proc. apklausoje dalyvavusių mokinių prie „kita“ nurodė šiuos motyvus, lemiančius jų susidomėjimą pamokomis: pamokose reikia skaičiuoti, nes jos labai patinka, įdomios ir labai linksmos pamokos, „vienos iš mėgstamiausių, nes dalyvaujame konkursuose, tiesiog patinka, mokytoja sudomina

pamoka.“ Aukštesniųjų gebėjimų mokinių atsakymai iš dalies sutampa su Srakšytės (2008) tyrimo rezultatais: daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių respondentų turi savo mėgstamiausią dalyką ir mokytoją, kurio dėstomam dalykui skiria daugiau dėmesio. Mokymosi kokybė ir greitis taip pat priklauso nuo to, ar mokinys domisi mokomuoju dalyku (pvz.: jaučia malonumą skaičiuoti, tyrinėti, meistrauti ar skaityti). Vadinasi, mokymąsi lemia ir vidiniai mokinio siekiai (cit. Barkauskaitė, Motiejūnienė, 2012, p. 38).

Tyrimo metu buvo siekta atskleisti, kokios yra jaunesniojo mokyklinio amžiaus trečiųjų – ketvirtųjų aukštesniųjų gebėjimų mokinių mokymosi nesėkmių priežastys? (3 pav.).

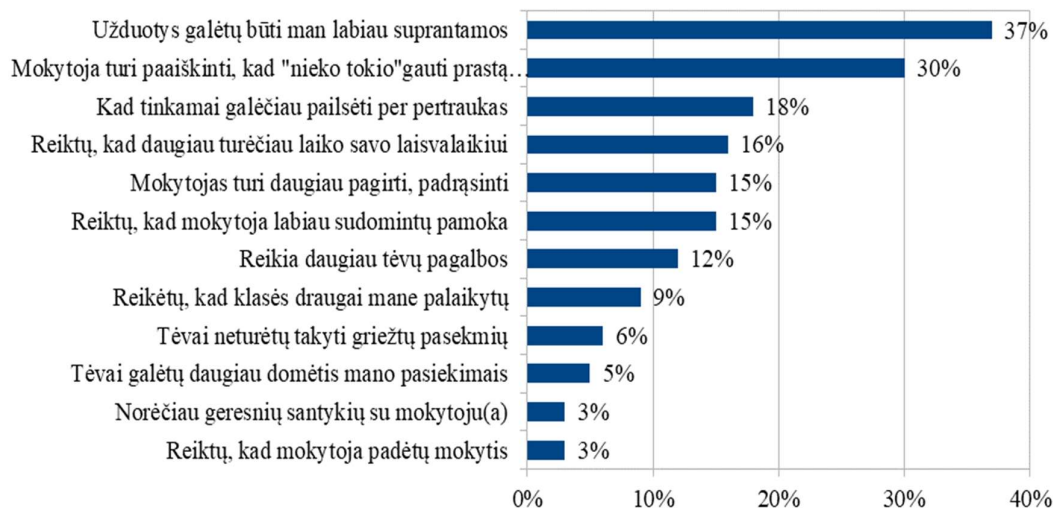

3 pav. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus trečiųjų – ketvirtųjų klasių aukštesniųjų gebėjimų mokinių įvardytos mokymosi nesėkmių priežastys

Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2023

3 paveiksle esantys rezultatai atskleidė, kad daugiau nei pusei apklausoje dalyvavusių mokinių (60 proc.) nesiseka mokytis bei per sunkios užduotys. Ketvirtadalis mokinių (25 proc.) atsakė, kad neįsimena informacijos, pavargsta pamokose (24 proc.). Įvardytos mokinių nesėkmių priežastys leidžia teigti, jog mokytoją ir mokinį ugdymo procese turi sieti partnerystės ryšys ir jį įgyvendinant svarbus yra mokytojo vaidmuo: jis turi pateikti aktualią medžiagą, teisingai formuluoti klausimus, individualizuoti mokymą, t. y. vieniems lengvinti, kitiems sunkinti užduotis bei sukurti aiškią tvarką (Prensky, 2010). Tyrimas atskleidė, jog nemažai mokinių pažymi ir kitas priežastis: mažai gauna pagyrimų, padaršinių, bijo prasto įvertinimo. Kaip teigia Felser (2006), paskatinimai stiprina motyvaciją, todėl kartais jie reikalingi vien tam, kad pažadintų motyvus. Pastiprinimai ir paskatos yra priemonės norint suteikti kitiems motyvaciją. Mokytojas, norėdamas pasiekti reikšmingų mokymosi tikslų, turi motyvuoti mokinį, todėl jis kuria skatinimų sistemą, kurią nukreipia į konkrečius mokinių poreikius. Dalis mokinių įvardija ir kitas priežastis, kaip neįdomios pamokos, nesutaria su mokytojais, tiesiog nesistengia arba tingi mokytis, nesulaukia tėvų dėmesio ir pagalbos.

Tyrimu buvo siekiama nustatyti, ką reikėtų keisti, kad šioje pamokoje(-ose) jaunesniojo mokyklinio amžiaus trečiųjų – ketvirtųjų klasių aukštesniųjų gebėjimų mokiniui sektųsi? (4 pav.).

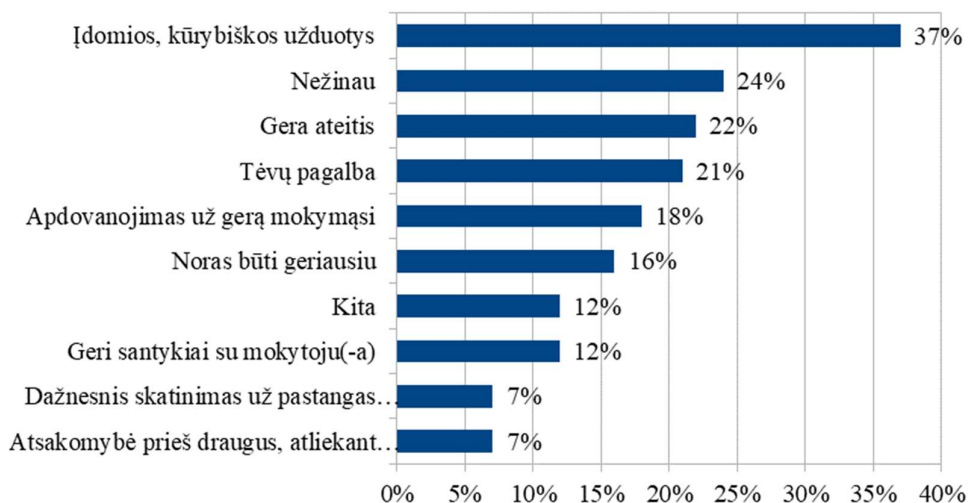

4 pav. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus trečiųjų – ketvirtųjų klasių aukštesniųjų gebėjimų mokinių mokymosi veiksniai, skatinantys sėkmę

Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2023

Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, jog daugiausia, net (37proc.) mokinių mano, kad užduotys galėtų būti labiau suprantamos, (30 proc.) mokinių teigia, kad mokytoja turi paaiškinti, kad „nieko tokio“ gauti prastą įvertinimą, (18 proc.) teigia, kad tinkamai galėtų pailsėti per pertraukas, (16 proc.) mokinių reiktų, kad daugiau turėtų laiko savo laisvalaikiui, nemaža dalis (po 15 proc.) teigia, jog mokytoja turėtų labiau sudominti pamoka. Girdzijauskienės, Gudyno, Jakavonytės, Jevsikovas (2010) teigimu, norint skatinti mokinių mokymosi motyvaciją, reikia skatinti laimėti, girti už pastangas, veiklos rezultatus, sudaryti sąlygas patirti sėkmę, įgyti pasitikėjimą savimi, žadinti susidomėjimą mokymusi, pelnyti draugų pagarbą, kurti teigiamą emocinį foną. Mokiniai mėgsta daryti tai, ko dar nedarė. Padidėja jų susidomėjimas dalyku, kai pamokoje jie sukuria kažką naujo, kas skiriasi nuo buvusių užduočių. Mokytojas turi daugiau pagirti, padrąsinti. Taip pat mokiniai mano, kad sektųsi labiau, jeigu klasės draugai palaikytų, tėvai netaikytų griežtų pasekmių, galėtų daugiau domėtis pasiekimais. Mokymosi motyvaciją ypač sustiprina laukiama sėkmė.

Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokie veiksniai skatina jaunesniojo mokyklinio amžiaus trečiųjų – ketvirtųjų klasių aukštesniųjų gebėjimų mokinius mokytis pamokas, kurios nesiseka? (5 pav.).

5 pav. Veiksniai, kurie daro įtaką jaunesniojo mokyklinio amžiaus trečiųjų – ketvirtųjų klasių aukštesniųjų gebėjimų mokinių mokymuisi

Šaltinis: sudarytas autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2023

Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, jog daugiau negu trečdalis tiriamųjų kaip pagrindinį veiksnį nurodė įdomias ir kūrybiškas pamokas (37 proc.). Apie ketvirtadalis apklausoje dalyvavusių mokinių išskyrė gerą ateitį (22 proc.), tėvų pagalbos svarbą sėkmingesniai mokymusi (21 proc.) bei panaši atsakymų dalis pažymėjo apdovanojimus už gerą mokymąsi (18 proc.). Jegelavičienės, Merfeldaitės, Railienės (2016) tyrimu taip pat nustatyta, kad mokinių mokymosi motyvacija silpnėja dėl ugdymo turinio ir ugdymo proceso: mokymosi krūvio apimtys, mokymosi proceso organizavimo. Tyrime dalyvavusiems mokiniams gana svarbūs ir kiti motyvai: noras būti geriausiu (16 proc.) bei geri santykiai su mokytoju (12 proc.). Be to, dešimtadalis (12 proc.) apklausoje dalyvavusių mokinių prie „kita“ nurodė šiuos veiksnius, kurie turi reikšmės jų geresniai mokymuisi: „*skaityti knygas, man sekasi, man nereikėtų nieko daryti, netingėti ir pasistengti dirbti, man viskas gerai sekasi.*“ Apklausoje dalyvavusiųjų mokinių tyrimo nuomonės šiek tiek išsiskyrė, nes tik dalis tiriamųjų pažymėjo mokinių supančios aplinkos veiksnį reikšmę mokymosi motyvacijai: šeimos aplinką, ugdomąją aplinką, bendraamžių įtaką, nors Strakšytė (2008) ypač akcentavo minėtus veiksnius ir jų svarbą mokinių mokymosi motyvacijai.

Išvados

1. Teoriniame lygmenyje mokymosi motyvacija apibūdinama kaip procesas, skatinantis asmenį ką nors daryti, elgtis taip, kad būtų pasiekti jam svarbūs tikslai arba patenkinti jo poreikiai. Jaunesniame mokykliniame amžiuje svarbų vaidmenį atlieka motyvacija, nes teikia energijos bei nukreipia tam tikra linkme, priklauso nuo plataus spektro veiksnų – vidinių ir išorinių, lemia vidiniai ir išoriniai siekiai. Mokinių motyvacija stiprėja, jeigu mokydamiesi jie patenkina savo svarbiausius poreikius – sėkmės, vadovavimo. Mokymosi kokybė ir greitis taip pat priklauso nuo to, ar mokinys domisi mokomuoju dalyku. Gerai besimokantiems būdinga stipri vidinė motyvacija, kuri priverčia sąmoningai mokytis, siekti profesionalių žinių, mokiniai domisi visais mokomaisiais dalykais, turi išreikštą sėkmės motyvaciją. Tokie mokiniai stengiasi lenktyniauti.

2. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus trečiųjų – ketvirtųjų klasių aukštesniųjų gebėjimų mokiniams labiausiai nesiseka pasaulio pažinimo, lietuvių kalbos bei matematikos pamokos. Išryškėjo šie mokinių mokymosi sunkumai minėtose pamokose – sunkios užduotys, negebėjimas įsiminti informacijos, nuovargis pamokose, retas mokinių drąsinimas, gyrimas pamokose. Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, pagrindinės mokymosi sunkumų priežastys - sunkios užduotys, sudėtinga įsiminti informaciją, nuovargis, retas mokinių drąsinimas, stokojama pagyrimų, tačiau mokymosi sėkmės veiksniais išskiria suprantamas užduotis, mokytojo gebėjimą paaiškinti, jog „nieko tokio,“ kad prastas įvertinimas, tinkamas poilsis pertraukų metu, laisvalaikio svarba.

3. Trečiųjų – ketvirtųjų klasių aukštesniųjų gebėjimų mokinių mokymosi motyvacijos veiksniai – suprantamai paaiškintos, kūrybiškos, įdomios, įvairios užduotys, mokytojo palaikymas, kai mokinys patiria nesėkmę, sudarytos sąlygos tinkamam poilsiui pertraukų metu, tikėtina gera ateitis, tėvų pagalba, įdomios pamokos, geri įvertinimai, naujų žinių gausa. Nauja veikla, tyrinėjimai, netikėtumai, žaidimai, netikėti klausimai, kūrybiškumo reikalaujantys uždaviniai, piešiniai, temos susiejimas su mokinių kasdienybe gali labai sustiprinti mokinių vidinę motyvaciją. Mokiniai mėgsta daryti tai, ko dar nedarė. Padidėja jų susidomėjimas dalyku, kuomet pamokoje jie sukuria kažką naujo, kas skiriasi nuo buvusių užduočių.

Literatūra

1. Augienė, D. (2001). Pedagoginės sėkmės situacijos sudarymas ugdant mokinių laimėjimų motyvaciją. *Pedagogika*, 54, p. 5-11
2. Barkauskaitė, M., Sinkevičienė, R. (2012). Mokinių mokymosi motyvacijos skatinimas kaip vadybinė problema. *Pedagogika*, 106, p. 49-59.
3. Barkauskaitė, M., Motiejūnienė, E. (2012). Mokymosi motyvacija ir jos sprendimo galimybės. Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: aktualijos ir perspektyvos, *Pedagogika*, p. 38-43.

4. Cibik, A. S. (2014). Investigation of primary education second level students' motivations toward science learning in terms of various factors. *Asia - Pacific forum on Science Learning and Teaching*, Vol. 15, Issue 2, 1-31.
5. Čiuladienė, G. (2012). Gabių vaikų situacija mokykloje: konfliktinė sąveika su bedraklaisiais ir mokytojais ir jos korekcija. *Acta paedagogica Vilnensia*, p.133-147.
6. Girdzijauskienė, S., Gintilienė, G., Butkienė, D., Nasvytienė, D.; Dragūnevičius, K. (2018). *Didelį mokymosi potencialą turinčių mokinių atranka ir atpažinimas*. Metodiniai nurodymai mokytojams. Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
7. Girdzijauskienė, R., Gudynas, P., Jakavonytė, D., Jevsikova, T. (2010). *Inovatyvių mokymo(si) metodų ir IKT pritaikymas. Metodinė priemonė pradinėjų klasių mokytojams ir specialiesiems pedagogams*. I knyga. Vilnius: UAB „Sapnų sala.“
8. Felser, G. (2006) *Motyvacijos būdai: asmens sėkmę lemiantys faktoriai, praktinis psichologijos panaudojimas*. Vilnius: Alma littera.
9. Jovaiša, L. (2001). *Ugdymo mokslas ir praktika. Analitinių straipsnių monografija*. Vilnius: Agora.
10. Jovaiša, L. (2007). Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis.
11. Indrašienė, V., Suboč, V. (2010). Mokinių mokymosi motyvacijos silpnėjimo veiksniai. *Socialinis darbas*. Nr. 1, p.107-113.
12. Jegelavičienė V., Merfeldaitė, O., Railienė, A. (2016). Mokinių mokymosi motyvacijos silpnėjimo priežastys. *Pedagogika*, t.124, Nr. 4, p.117-128.
13. Prensky, M. (2010). *Teaching Digital Natives: Partnering for real learning*. London: Corwin.
14. Strakšytė, A. (2008). Mokymosi sėkmę sąlygojantys aplinkos veiksniai ir jų įtaka paauglių motyvacijai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr.1, (17), p.112-118.
15. Nalevska, G., P., Kuzmanovska, M. (2020). Teaching methods on a factor of students' learning motivation.// *Journal of educational research*, Vol. 2/No. 3-4, (40-51).
16. Narkevičienė, B. (2007). *Gabūs vaikai: iššūkiai ir galimybės*. Kaunas: technologija.
17. Navickas, V., Vaičiulienė, A.(2011). *Žmogaus raidos psichologija*. Vilnius: Versus Aureus.
18. Streckienė, E., Bukšnųtė – Marmienė, L. (2021). Ketvirtokų anglų kalbos žodyno mokymosi pasiekimų ir motyvacijos didinimas: Quizlet įrankio reikšmė. *Pedagogika*, t.144, Nr. 4, p.180-201.
19. Survutaitė, D.(2022). Gabių ar (ir) talentingų vaikų ugdymas. *Švietimo problemos analizė*, 4(201), p.1-16.
20. Vainienė, E., Kardelis, K (2009).Vyresniųjų klasių moksleivių mokymosi motyvacijos ir psichosocialinės sveikatos rodiklių sąsajos. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr. 1 (22), p.193-199.
21. Targamadžė, V., Rakauskienė, V. (2007). V- XII klasių mokinių mokymosi motyvacijos edukacinių veiksnių modeliavimo eskizas. *Socialinis darbas ir ugdymas*, Nr. 4 (5), p.51-66.
22. *Švietimo problemos analizė*. (2013). Mokinių mąstymo gebėjimų ugdymas. Nr. 12, (98).

A SITUATIONAL ANALYSIS OF THE MOTIVATION TO LEARN OF UPPER – ABILITY PUPILS OF YOUNGER SCHOOL AGE

Dalia Klumbienė, Aniuta Varneckienė, Jūratė Klizaitė, Aurelija Valaitienė

Summary

Teachers recognise that the organisation of the educational process is becoming more and more complex every year. The number of pupils who are not interested in what is happening in the classroom is increasing. Motivation plays an important role in the younger years of schooling, providing energy and direction. In recent years, the term 'high potential learners' has been commonly used, i.e., academically gifted pupils with exceptional academic achievement; gifted pupils with a very high level of intellectual ability; and gifted and talented pupils who have a very high level of intellectual ability and outperform their peers. To find out what motivation pupils have for learning, i.e., what does it look like, what does it take for learners to be motivated, and how can we get them to be more motivated? While there has been a great deal of research, the issue of learning motivation is also relevant for pupils of higher abilities.

The following questions have been raised:

1. What are the determinants of learning motivation in younger school-age pupils?
2. What are the challenges and what is needed to ensure the success of upper-ability in younger school - age pupils?

The object of the research - the motivational factors of learning for upper-ability pupils of younger school age.

The methods of the research:

1. Critical analysis of scientific literature.
2. Written questionnaire.

The results of the research. The results of the research revealed that, at a younger school age, motivation to learn depends on a wide range of factors, both intrinsic and extrinsic, and is determined by internal and external aspirations. Pupils' motivation is enhanced if they meet their most important needs - success, recognition, guidance - while learning. The quality and speed of learning depends on the learner's interest in the subject. Good learners are characterised by strong intrinsic motivation, which drives them to learn deliberately and to pursue professional knowledge. At the younger school age, higher-ability pupils are most unsuccessful in world studies, Lithuanian language, and mathematics. Their learning difficulties in these lessons are highlighted by difficult tasks, inability to retain information, fatigue in lessons, and rare encouragement and praise in lessons. Consequently, teachers should provide support for tasks and for high achievers, individualise teaching to fill gaps in knowledge, and teach learning to be remembered. The motivating factors for learning in upper ability pupils in grades 3 to 4 are: comprehensible explanations, creative, interesting and varied tasks, teacher support when learners fail, adequate rest during breaks, a good future, parental support, interesting lessons, good grades, and a wealth of new knowledge. New activities, explorations, surprises, games, unexpected questions, creative tasks, drawings, linking the topic to the pupils' daily routine, can greatly enhance the pupils' intrinsic motivation. Pupils like to do things they have not done before.

Keywords: junior school age, higher ability, learning motivation.